

De toekomst van ons vak

Marieke Schuurmans in acht thema's

Aan de vooravond van het grote congres van 8 maart 2012 in Nieuwegein, spreek ik met Marieke Schuurmans, lid van de Stuurgroep Verpleegkundigen en Verzorgenden 2020, over het leren van de toekomst. Op een deskundige en bevlogen manier was zij de afgelopen periode betrokken bij de totstandkoming van de nieuwe beroepsprofielen, die zij namens de stuurgroep overhandigt aan minister Schippers van VWS en voorzitter Marian Kaljouw van V&VN.

Ans Grotendorst *

Prof. dr. Marieke Schuurmans is verpleegkundige, hoogleraar Verplegingswetenschap aan de Universiteit Utrecht en lector Verpleegkundige en Paramedische Zorg aan de Hogeschool Utrecht. Haar onderzoeksprogramma richt zich op het behoud van het dagelijks functioneren van mensen, in het bijzonder ouderen met chronische aandoeningen. Marieke Schuurmans is lid van de Gezondheidsraad

■ Spannend proces

'We hebben een spannend, mooi, omvangrijk en heel belangrijk proces doorlopen. Wat ik er zo goed aan vond, is dat beroepbeoefenaars zelf aan het woord zijn gekomen. Het zou toch gek zijn wanneer de beroepsgroepen die steeds belangrijker worden in de zorg geen zeggenschap hebben over hun eigen profiel. Tijdens een lange reeks rondetafelgesprekken en andere bijeenkomsten is bewustwording ontstaan en beweging gecreëerd. Verpleegkundigen, verpleegkundig specialisten en verzorgenden hebben kennis en ervaring uitgewisseld en hun zienswijze op de zorg in 2020 gegeven, en op de bijdrage die zij aan de zorg willen leveren. De bevindingen van de ronde tafels hebben we gebruikt als input bij het opstellen van de profielen.'

'Daarnaast hebben we veel deskundigen geconsulteerd: patiënten, mantelzorgers, artsen, paramedici, hoogleraren en lectoren. Het werkveld van zorg en onderwijs is in een vroeg stadium geïnformeerd over het project, via publicaties, gesprekken, bijeenkomsten en de website van V&VN. In de laatste fase van het project hebben

we invitational conferences gehouden met zorg- en onderwijsorganisaties om reacties en suggesties te verzamelen. De opbrengsten van het project kunnen we mede onderbouwen vanuit twee achtergrondstudies die het NIVEL in 2011 voor ons heeft uitgevoerd. Het moge duidelijk zijn: we zijn niet over één nacht ijs gegaan'

■ Nut en noodzaak

'Zo'n grootschalig project zet je natuurlijk niet op als er geen urgentie is. En die is er! We staan voor een periode waarin veel zal veranderen, in de maatschappij en de zorg. De vraag naar zorg zal drastisch toenemen en bovendien sterk van aard en complexiteit veranderen. Denk alleen al eens aan de enorme toename van de groep chronisch zieken, en dan vooral mensen die twee of meer aandoeningen tegelijk hebben. En de grote groep kwetsbare ouderen. Met de beroepsuitoefening, zoals die in 2000 beschreven is in de beroepsprofielen van verpleegkundige en verzorgende/helpende kunnen we onvoldoende tegemoet komen aan de behoeften van patiënten in de toekomst.'

'Als we niets doen, ontstaat er een grote schaarste op de arbeidsmarkt aan verpleegkundigen en verzorgenden. Die schaarste kunnen we niet alleen kwantitatief oplossen, dus met de inzet van méér zorgverleners. Er is vooral een kwalitatieve impuls nodig: de inzet van professionals die terdege toegerust zijn voor de complexe en gedifferentieerde zorg van morgen. Het zijn deze factoren die een actualisering en upgradering noodzakelijk maken van het 'beroepenhuis' van V&V.'

■ Twee beroepen

'Alles overziend en gehoord heeft de Stuurgroep V&V2020 gekozen voor twee niveaus van beroepsuitoefening op het gebied van de verpleegkunde: de verpleegkundige (artikel 3 Wet BIG) en de verpleegkundig specialist (artikel 14 Wet BIG, hbo-master), met verschillende verantwoordelijkheden, bekwaamheden en bevoegdheden. Verpleegkundigen en verpleegkundig specialisten oefenen hun beroep uit op het gebied van de individuele gezondheidszorg. De verpleegkundige is een hbo-bachelor, de verpleegkundig specialist een hbo-master.'

Foto: beschikbaar gesteld door auteur

‘Daarnaast zijn er twee niveaus van beroepsuitoefening op het terrein van verzorging: de zorgkundige (artikel 34 Wet BIG). Dit is een nieuwe titel, een beroep op het gebied van de individuele gezondheidszorg, en de verzorgende/helpende, met primaire gerichtheid op wonen, welzijn en maatschappelijke dienstverlening. De zorgkundige zien we als een mbo-4 opgeleide beroepsbeoefenaar, de verzorgende als een mbo-3.

Allereerst zijn de beroepen op het gebied van de individuele gezondheidszorg beschreven. De ontwikkeling van de profielen verzorgende volgt in het komend jaar.’

■ **Onderscheid ‘4-5’ is weeffout**

‘Ik heb nooit aan die aanduiding kunnen wennen: niveau 4, niveau 5. Mensen spreken elkaar zelfs zo aan! Van VWS hebben we met dit project de opdracht meegekregen om een helder onderscheid te maken tussen de beroepsbeoefenaar die hbo- en degene die mbo- is opgeleid. De ‘niveau 4-5’ indeling is een indeling die voorkomt uit de Wet Educatie en Beroepsopleiding, dus een indeling in kwalificatieniveaus. Het is de erfenis uit 1996, toen ROC’s ontstonden en de inservice-opleidingen tezelfdertijd werden overgedragen van VWS naar OCW. Toen kwam er een nieuwe kwalificatiestructuur en sindsdien bestaan er twee opleidingen tot verpleegkundige. Zowel hbo- als mbo-opgeleiden kunnen zich laten registreren als verpleegkundige artikel 3. Dat is echt een weeffout.

Aan patiënten, professionals van andere disciplines en ook internationaal is dat niet uit te leggen.’

‘Deze situatie heeft voor heel veel onduidelijkheid gezorgd in de praktijk. In functies werd en wordt weinig onderscheid gemaakt tussen mbo- en hbo-opgeleide verpleegkundigen. “We worden allemaal door elkaar geroosterd en doen vaak hetzelfde werk”, hoorden we voortdurend aan de ronde tafels. Verpleegkundigen zijn daar ongelukkig mee. Niemand kan excelleren op eigen niveau. Er wordt of onvoldoende beroep gedaan op je kwaliteiten of je wordt overvraagd. Zo raken we mensen kwijt in de zorg en bevorderen we niet de motivatie en de beroepstrots. Die is er ondanks alles nog steeds. We hebben zoveel enthousiaste mensen ontmoet aan de ronde tafels. Laat professionals praten over hun vak en je ziet ze glimmen.’

■ **Niveau moet omhoog**

‘Is het niet merkwaardig dat bij een fysiotherapeut of ergotherapeut nooit iemand de vraag stelt of het wel een hbo-opgeleide moet zijn? Maar bij de verpleegkundige, die nota bene de verbindende schakel tussen disciplines is, stelt men die vraag wel. De realiteit van de afgelopen jaren was: downgrading. Over de hele linie is het niveau omlaag gegaan. Dat geldt ook voor de verzorgenden. De schrik sloeg ons regelmatig om het hart als je hun verhalen hoorde.’

‘De stuurgroep heeft de knoop doorgehakt en een keuze gemaakt, die helemaal in overeenstemming is met de inhoud van het beroepsprofiel dat er nu ligt. De titel verpleegkundige is in 2020 voorbehouden aan de hbo-opgeleide professional. Let wel, ik zeg in 2020. We presenteren een toekomstverhaal en we hebben nog wat te doen tot die tijd. Dit geldt dus niet voor de zittende groep, die behoudt gewoon hun titel.’

‘In de toekomst hebben we beslist niet alleen hbo-ers nodig. Integendeel, mbo-opgeleide zorgkundigen zijn heel hard nodig in de zorg. En in het grote gebied van wonen, welzijn en maatschappelijke dienstverlening zal de verzorgende onmisbaar zijn: thuis, in de buurt, in kleinschalige woonvormen, in instellingen. Niet elke professional hoeft alles te kunnen. Ver-

pleegkundig specialisten, verpleegkundigen, zorgkundigen, verzorgenden, ze kunnen in tal van combinaties samenwerken, ook met andere disciplines. Per werkplek kan de teamsamenstelling verschillen, afhankelijk van de behoefte en de zorgvraag van patiënten en cliënten.'

■ Patiëntproblemen en resultaten

'Gingen de profielen in 2000 over taken, nu is de inhoudelijke kant van het beroep uitgewerkt, de kern van de beroepsuitoefening.'

'In alle profielen staan patiëntproblemen centraal, geen diagnoses. Ik heb eerlijk gezegd nooit zoveel met die verpleegkundige diagnoses gehad. Wat voegen ze eigenlijk toe? Elke professional zijn eigen diagnose, helpt dat de patiënt verder? De zorg is niet primair gericht op de patiënt met schizofrenie of kanker, maar op de pijn die iemand heeft, of de vermoeidheid, of de eenzaamheid. Kennis hebben van de achterliggende oorzaak is natuurlijk van belang en geeft richting. Maar focussen op de patiëntproblemen – dat maakt je tot professional.'

'We willen graag zichtbaar maken wat verpleegkundigen en verzorgenden toevoegen aan de zorg. Dat is van belang voor de positie en de profilering van de beroepsgroep. Niet alleen het verpleegkundig of zorgproces is van belang, vooral het resultaat van het handelen telt. Wat heb je eraan dat je het proces veel aandacht hebt gegeven, zelfs evidence-based hebt gewerkt, en er is geen resultaat? Of geen waarneembaar resultaat? Als verpleegkundig specialist, verpleegkundige en zorgkundige moet je jezelf steeds de vraag stellen: wat wil ik samen met deze patiënt bereiken? Natuurlijk hoef je niet alles te kwantificeren tot een paar cijfers achter de komma en nutteloze lijstjes afvinken heeft ook geen zin. Veel resultaten van het handelen bestaan uit het zorgen dat de situatie niet verergert, veel handelen is dus 'voorkomen van erger'. Bij een dreigend gezondheidsprobleem proberen te voorkomen dat het optreedt. Als het is opgetreden proberen te voorkomen dat het verergert, dat er geen complicaties komen.'

■ CanMeds

'In alle profielen zijn de competentiegebieden beschreven volgens het CanMeds-model. Wat ik er sterk aan vind, is dat de

zorgverlener zo centraal staat, en daaromheen de andere competenties die je nodig hebt om een goede zorgverlener te zijn. Of behandelaar, wat de verpleegkundig specialist is. Communiceren, samenwerken, organiseren, gezondheid bevorderen, permanent leren en reflecteren, participeren in onderzoek: het is allemaal van belang en noodzakelijk om goede zorg aan de patiënt te kunnen bieden.'

'De CanMeds is een model, en modellen moeten we nooit als absoluut nemen. Het gaat om een ordeningskader, dat ons helpt inzichtelijk te maken wat er nodig is in een beroep. Voor de onderlinge vergelijkbaarheid van de beroepen is het ook goed. Het hele beroepenhuis heeft een gelijke gerichtheid en een vergelijkbare ordening en toch zijn de beroepen onderscheidend. Terwijl er ook weer geen waterscheiding bestaat tussen de niveaus van beroepsuitoefening, geen strikte afbakening. Er is overlap, binnen de V&V-beroepen en ook met andere domeinen: dat van de artsen, de psychologen, de diëtisten, de sociaal-agogische beroepen. Het gaat om een samenhangend systeem.'

■ Agenda 2020

'Zijn we klaar? We zijn klaar voor de start. Op 8 maart ronden we een groot project af en de resultaten bieden we aan. Die moeten verder verkend en uitgewerkt worden, in proeftuinen bijvoorbeeld. Samen met zorg- en onderwijsorganisaties, met branche-partijen – er is nog zóveel nodig aan onderzoek en ontwikkeling op weg naar 2020. De stuurgroep biedt daarom niet alleen de profielen aan met eindverslag, maar ook een agenda 2020 met een reeks concrete voorstellen voor activiteiten de komende jaren. Voor de regie van dat proces zal een TaskForce komen.'

'Alle opleidingen moeten wat mij betreft echt een slag gaan maken. Zij hebben een heel belangrijke rol in het vormgeven van wat er in de profielen staat. Nog altijd zit er een gat tussen wat studenten leren en wat de praktijk van hen vraagt. Technische vaardigheden zijn nog steeds overgewaardeerd, dat vinden studenten het spannendst. Dat had ik ook toen ik student verpleegkunde was. Maar het staat niet in verhouding tot wat er echt nodig is: begeleiden, signaleren, klinisch redeneren, voorkomen van erger.'

'Belangrijk is dat de opleidingen een goed beeld bieden van wat de praktijk vraagt. Tachtig procent van de mensen die wij opleiden gaat met ouderen werken – en die cruciale groep is in het curriculum echt onderbelicht! Studenten moeten tijdens hun opleiding rolmodellen tegenkomen, mensen van wie zij graag willen leren, deskundige professionals die voor hun vak staan!'

■ Referenties

- Mistiaen, P., Kroezen, M., Triemstra, M., Francke, A.L. (2011). Verpleegkundigen en verzorgenden in internationaal perspectief. Een literatuurstudie naar rollen en posities van beroepsbeoefenaren in de verpleging en verzorging. NIVEL.
- Van der Velden, L.F.J., Francke, A.L., Batenburg, R.S. (2011). Vraag- en aanbodontwikkelingen in de verpleging en verzorging in Nederland. Een kennissynthese van bestaande literatuur en gegevensbronnen. NIVEL.
- <http://www.venvn.nl/Vakdossiers/VerpleegkundigenVerzorgenden2020.aspx>

* Over de auteur

Ans Grotendorst is partner van Kessels & Smit The Learning Company en adviseur van V&V2020.

Mail: agrotendorst@kessels-smit.com. Twitter: @angarant